

AZ ÁRVERÉS.

Sohasem lehetett egész bizonyosan megállapítani, hogy kinek jutott először eszébe a dolog. Talán a jegyzőné említette meg, de az is lehetséges, hogy a kántor szólt róla először, amikor odafent járt a kasznárlakban holmi kis járandóságokért, amelyek még a gyászmise után maradtak vissza, — mert tetszik tudni, az ilyenfajta szegény embernek nehéz a sorsa —, különben a világért sem zavarta volna a gyászoló özvegyet, de így, míg az özvegy előkereste a pénzt, — bizony csupa keserves aprópénzből telt ki az összeg —, azalatt a mester úrnak ugyancsak jól körüljárt a szeme.

— Mit tetszik most csinálni ezzel a temérdek holmival? — kérdezte érdeklődve, míg magában arra gondolt, hogy az a szép tükrös szekrény éppen jó lenne az ő Mariska leányának.

Az özvegy épp a krajcárokat olvasta ki — csin-csin — és a szeme szeliden megrebbent. Bizony egy kicsit vörös és puffadt volt most ez a jóságos kék szem, mintha a nemzetes asszony éjszakánként néha sírna, mégis egy pillanatra futó mosoly derítette fel, amint körülnézett a jólismert, ósdi bútorokon.

— Semmit. Megtartom a holmimat, valahol majd csak akad helyünk — szólt s a kántor kinyujtott, nedves tenyerébe csúsztatta a pénzt.

— Okosan, okosan — helyeselte az buzgón és míg mély bókolással kifelé hátrált, alásan az özvegy kegyeibe ajánlva magát, szíve mélyén dühösen búcsúzott a Mariska szekrényétől.

— Gőgös koldusfajta — acsarkodott elmenőben —, még most sem adná alább!

Az is meglehet, bár nem tudom bizonyosan, hogy a plébános úr is beszélt valamit az özvegynek, az ő szép, édeskés módján, mellyel mintha szöközben mindig valami cukrocskát forgatna összecucosorodott szájában; annyi tény, hogy az özvegy kasznárné ezidőben határozta el, hogy beszélni fog az urasággal.

Az uraság nem volt éppen nagyon régen a birtokon. Nem nagyon régen. Sőt, ahhoz képest, hogy milyen előkelően viselte magát, nagyon is rövid ideje volt ott. A nemzetes asszony ura, a megboldogult kasznár úr, már jó néhány esztendő során szolgálta a néhai grófi családot, — már a fejét is behavazta a dér —, mikor a birtok gazdát cserélt.

Az özvegy azért megtisztelte az uraságot és a legjobb gyászruháját vette fel, még a fátyolt is mélyen leeresztette, mintha csak audienciára menne. Szelid, törékeny alakja egészen elveszett a nehéz kreppek tömegében, melyek mintha még át lettek volna itatva a temetés illatával, a gyertyafüst, hervadó virágok és tömjén különös keverékével.

Az uraság kitüntető leereszkedéssel fogadta. Hellyel kínálta meg és ő maga is leült nagy karosszékebe az íróasztal előtt. Az özvegy bejelentette látogatását és így volt alkalma kellelőleg tanulmányozni, hogy viselkedik egy nemeslelkű főúr, elhalt alárendeltje nejevel.

— Mit kíván, asszonyom — szólt fehér, puha ujjaival a papírvágó kést forgatva. — Elhúnyt férje annyira kiérdemelte elismerésünket, hogy hajlandók vagyunk a legmesszebbmenő — itt óvatosan kereste a szót, nehogy túlsokat mondjon —, a legmesszebbmenő részvétre.

Az özvegy halvány reménnyel emelte fel fáradt fejét.

— A lakás miatt jöttem, — mondta felbátorodva és nézte az uraság fehér kezét, amelyben most megállott a játékos kés.

— Ó, a lakás miatt? Remélem, azt akarja mondani, hogy mikor adja át? — Az özvegy összekulcsolta a kezét. — Tudom, hogy ez magának kellemetlen kérdés, de azt csak belátja, hogy elég méltányos voltam?! — Az uraság kezdett ideges lenni és ha ideges volt, mindig megfélekedezett róla, hogy mint viselkedik egy nemeslelkű főúr ilyen, vagy amolyan helyzetekben. — Nézze, a maga ura már egy éve, hogy meghalt és én nem zaklattam magát addig...

— Amíg a leányom is meg nem halt — fejezte be az özvegy és a szemét elöntötte a könny.

Az uraság idegesen feszengett székén: no most egy dráma jön, négy felvonásban, — de a nemzetes asszony jól uralkodott magán. Csak befelé csordultak halkan a könnyei, de ezt az uraság nem vette észre.

— Az Isten áldja meg érte, hogy amíg a leányom élt, nem kergetett el bennünket... Szegény, hervadó kis virágom legalább abba a földbe hullt le, amelyből sarjadzott... De ő nem is bírta volna el a vándorlást; ha mennünk kellett volna, nem jutott volna tovább a küszöbnél. Én azonban erős vagyok — az özvegy kicsi volt és szánalmasan törekeny —, így hát a világért sem venném tovább igénybe a jóságát. Néhány hét múlva úgy is a rokonaimhoz megyek és akkor át fogom adni a lakást az utódnak.

— Ó, hiszen ez egész okos asszony — és az uraság ismét visszanyerte kegyúri mosolyát. — Tehát mit kíván akkor a lakásról mondani? A netáni károkat készséggel elengedem, az ön ura igen derék ember volt...

— Igen, az uram harminc évig szolgálta ezt a birtokot és én most különös kegyképen azt kérem, hogy ha olyan szíves volna, valami szerény kis kamrácskát, vagy a magtárban egy zugot kiutalni nekem, ahová a bútormat elraktároznam.

Szelid, kék pillantása könnyörgőleg mélyedt az uraság szemébe, de ez makacsul elfordította a tekintetét.

—Hm, hm, valami kis zugocsát a bútornak! Szóval egy bútorraktárt? Nem gondolja, hogy ez egy kissé bonyolult ügy? Ön elmegy erről a vidékről; mondjuk betörés fordul elő és akkor ön engem beperelhet kártérítésért?

— Nem fogom beperelni — szólt az özvegy és a könnyei között halványan elmosolyodott.

— Vagy mondjuk tűz támad, egy ilyen bútorraktár valóságos tűzfészek... és nekem leég az egész magtáram, akkor meg én hiába perelném be magát kártérítésért.

Ez valószerűnek látszott és az özvegy kezdte reménytelennek érezni az ügyét... Az uraságban felébredt az üzleti szellem és most már végképp oda volt a főúri magatartás.

— Nézze, maga sokkal jobban jár, ha egy árverést rendez és eladja azt a sok ócska lim-lomot. Minek az magának? Hogy lássa, mennyire kész vagyok támogatni az ügyét, majd szólok egy emberemnek, aki jól felveri

az árakat. Vagy nem kell magának a pénz? De ilyen bonyolult kérdéseket ne intézzen hozzám... Bútorraktárt, egy ilyen tűzfészket nem adhatok a britokomon, már a maga jól felfogott érdekében sem.

Az özvegy felszedelőzködött, kreppeivel és a hervadás bús illatával együtt és szomorúan, kicsit szégyenkezve, elhagyta a szobát.

Azután még több helyen próbálkozott. De elég volt egy hűvös pillantás és megrettenve vonult vissza.

— Ugyan édes szívem, miért kötöd magadat ehhez a tervhez — buzgólkodott a jegyzőné jóindulattal. — Látod, ha te elmész innen, csak teher lenne számodra ez a hátrahagyott holmi. Majd én felmegyek valamelyik nap és kicsinosítunk mindent, azután megtartjuk azt a híres árverést. Ez lesz a legjobb, az uram is azt mondja. Kapsz egy jó esomó pénzt és azután könnyen beszélsz!

Az özvegy elgondolkozott. Hogy magyarázza meg nekik? Ki fogja ezek közül az emberek közül megérteni, hogy micsoda láthatatlan és mégis erős szálak fűzik azokhoz a vén bútorokhoz. De még mindig makacszkodott, amint az emberek mondták, valójában még mindig élt a szívében egy halvány remény, mint a halálraítéltnek a kegyelmi kérvény.

Azzal a távoli rokonával, ki most egyedüli rokon maradt a számára, hajdanán együtt gyerekeskedtek. Igaz, hogy már évek óta elszakadtak egymástól, de most mégis náluk fogja leélni egyhangú, özvegyi napjait. Az a rokon szintén emlékezhet gyermekkorából a vén diófabútorokra és talán meglágyul a szíve. Féléjszakába került az özvegynek, míg megírta a levelet. A levél nyelvtani szempontból igen gyenge alkotmány volt, de a kasznárné beleírta egész lelkét és sűrűn megöntözte könnyeivel.

Nagyon bízott a sikerben és míg a választ várta, titokzatos arccal járt-kelt a házban és jóságos hervadt szájaszélén néha sápadt mosoly jelent meg.

— Mikor lesz az árverés? — kérdezte figyelmesen a kántor, aki valamiért nagyon érdeklődött.

— Mikor adja át a lakást? — sürgette az uraság, mivel azt hitte, ő elég méltányos volt.

— Csak egy pár napig várjanak még, — esengett az özvegy és gyakran futkosott a postára. Végre megjött a válasz. A rokon azt írta, hogy ők nagyon megértő emberek az urával együtt és belátják, hogy az özvegy a sok csapás következtén igen zavart lelkiállapotban lehet és így nem változtatják meg ajánlatukat. Akármikor jön, szívesen látják, csak nézze, hogy azt a sok ócskaságot mielőbb eladja. Itt úgysem volna hely a számára, ami pedig azt illeti, hogy ők küldjenek pénzt a szállításra, hát örülnének, ha arra volna, amire maguknak kell, de ezt ne vegye célzásnak, mert ők azért tudják, mi a kötelességük és rokoni szeretettel várják.

Ez kegyetlen csapás volt, de Istenem! Hogy is lehet olyan naiv valaki, hogy amit az idegenektől nem kapott meg, a rokonaitól várja?

Az özvegy most beadta a derekát.

— Megjött az esze, — vélte az uraság és szólt az emberének, hogy amit pénzáldozat nélkül elérhet, tegye meg a kasznárné javára.

Az árverés előtt való este a jegyzőné jó sokáig ott virrasztott az özvegynél.

— Ne vedd úgy a szívedre, lelkem — vigasztalgatta, de ez mintha nem is hallotta volna, kábán maga elé meredt. Azután egyedül maradt.

Meggyújtott minden lámpát és egymásba tárta a szobákat. Úgy bolyongott végig, száraz, könnytelen szemekkel, megállva, majd újra elindulva és el-elmormogott magában, mintha eszelős lenne... Harminc évig élt itt szelid, csendes, munkás életet. A fiatalsága, a szerelme, gyermekének első lélekzése, kedves halottjainak utolsó hörgése, most mind ott kísértett körötte a végtelen, néma éjszakában. A lámpák utolsót pislogtak és az első belopódzó napsugárral felvirradt az árverés napja. A kasznárné vértelen arca mint fakó kísértet úgy tekintett ki, azon az ablakon, hol annyiszor állt üde jókedvvel, munkás, friss hajnalokon.

— Mi lesz itt? — kérdezte a belépő cselédet — és a lassan gyülekező tömegre mutatott.

A leány ijedten bámult reá.

— Hát árverés, hisz' a nemzeti asszony parancsolta!

Árverés! Mi az? Csak nem lehet, hogy most ezek az idegenek ide jöjjenek és szentségtelen kezekkel széttúrják a meghitt dolgait, melyek eltávozott kedveseinek utolsó emlékeit őrzik? Idáig úgy élt, mint egy álomban. Előbb elment az egyik, azután utána ment a másik is és őt itthagyták keservesen egyedül. De mégsem... Hisz' esténként felhúzta az ura óráját, hogy csengesse a hajnalt, mint negyven éven át mindig — és odakészítette az éjjeliszekrényre. A leánya kis házicipőjét is megmelengette szerető kezében és odatette a fehér ágy elé, hogy ne legyen hideg a kis lábának, ha majd felébred, akárcsak gyerekkorában szokta. És így elhitette magával, hogy valakinek még mindig szüksége van reá, hogy a kedvesek még visszajönnék néha, a régi diófabútorok közé.

Az emberek pedig kint egyre gyülekeztek és a beszédjük halk zsongása megfélemlítette. Mit akarnak ezek? Elfeledte, hogy ő maga hívta őket és meglapulva egy sarokban, reszketve figyelt reájuk.

Lassanként kilenc óra lett. A tömeg most már betódult az ajtón és szeges csizmáik felverték a port. A kántor ott tolongott az első közt és izzadt homlokát törülgetve, félszemével a Mariska szekrényét kereste. Zsebében megcsörgette a pénzét — talán a nemzeti asszony hatosai is közte voltak — és mint aki biztos a dolgában, elégedetten járt körül. A kikiáltó működni kezdett.

— Először... másodszer... senki többet, harmadszor!... A lezuhanó kalapács tompán csengett, a lárma és a tolongás elszédítette az özvegyet. Meghúzódott a sarokban és a sűrű porfelhőn át mint egy ködfátyolon keresztül nézte az izzadó tömeget. A meleg kiállhatatlan lett.

— Egy tükrös szekrény, két fiókkal... Kikiáltási ár... — A kántor sietve előrobogott, a könyökével törve utat és már messziről nyújtotta a pénzt. Az uraság embere azonban észrevette, hogy ez jó vevő és ráajánlott tíz koronával.

A kántor felhorkant. Ő is feljebb licitált. A megbízott mosolygott lelógó orra alatt és mindaddig ígéretett többet, míg veszedelem nélkül tehette. A kántor egészen vörös volt és lihegett, mire a magáénak mondhatta a szekrényt. Az özvegy csak figyelt szép csendesesen, de mikor látta, hogy két izmos legény megragadja a szekrényt és viszi kifelé, a kántor vezetése alatt, előugrott és éleset sikoltott.

— Tegyétek le! Nem adom! Nem eladó semmi! — Megállt a szekrény előtt és sápadt arca visszatükröződött az üvegen. — Ennél a tükörnél iltözködtem, mikor bálba mentem a városba! — kiabálta izgatottan és

ősz haját hátrasimítva belemeredt a tükörlapba... Talán egy ifjú asszonyarc mosolygott onnan vissza reá.

— Ne bolodozzan a nemzetes asszony, én ezt már megvettem, ez a törvény jogánál fogva az enyém! Vigyétek — mondta a kántor — és a legények ismét indulni akartak. De az özvegy nem tágitott a tükör előtt.

— Az uram azt mondta, hogy szép vagyok és az ölében vitt ki a kocsihoz, hogy át ne ázzon a báli topánkám... Ugy-e, nem veszitek el tőlem, jó emberek? — kérdezte és kezét kérőleg tette a két paraszt vállára. — Ezek tétovázva álltak, de a kántor dühösen intett.

— Csak nem hallgattok az ilyen fecsegésre! No, gyerünk! Hová báméskodtok...

A jegyzőné félrevonta az özvegyet és a parasztok megbotránkozva rázták a fejüket.

Ki hitte volna, hogy ilyen zsugori, majd a lelke szakad ki azért a pár hitvány bútorért.

— Az ura temetésén se volt úgy oda — vélekedett az egyik néni, aki sirató asszony volt és így szakértő a temetéseken.

A vásárlási kedv lelohadt egy percre, de azután megfélekedtek az özvegyről és átengedték magukat kapzsi ösztöneiknek. A kalapács tompán csengett. Először... másodszer... senki többet, harmadszor... És az özvegy szemei előtt egyenként vonultak el, mint elmúlt életének víziói, a régi bútorok: az ágy... abban született a kisleánya... A nagy diófa asztal, melyen karácsonykor a fenyőfa állott... Ó, hogy örült neki a kicsi... Jaj! most az íróasztalt viszik, ahol az urát halva találták, szorog kezébe beledermedve a toll.

És így ment el egyenkint minden. A kasznárné csak tördelte a kezét, néha utána szaladt az embereknek, ha egy-egy kedves darabját vitték, de a jegyzőné mindig mellette volt és lecsillapította. Okosan beszélt hozzá és az özvegy később megcsendesedett. Csak ült a sarokban meghúzódva és mint egy szepegő gyerek, elnézte napestig az ismerős és mégis ismeretlen arcokat. A túrheterlen meleg lassan engedni kezdett, a lárma mindig kevesebb lett, a por leülepedett és mire az árnyékok hosszan reáfeküdtek a kasznárházra, a tömeg lassan eloszlott.

— No, szerencsére ez is megvolt — fohászkodott fel a jegyzőné —, a rosszán már túl vagy! Hál' Istennek minden elkelt — és boldogan mutatta az üres lakást... Az özvegy mereven nézett maga elé és alig is érezte, hogy a jegyzőné egy csomó pénzt dugott a zsebébe.

— Látod, szívem, milyen jó ez így — mondta becézgetve —, most nem indulsz annyira szegényen az útra. Szép összeg jött egybe... ezzel többre még, mint azzal a sok régi holmival.

Az árnyékok már ott csuszáltak körülöttük és az özvegy csak ült, mintha nem is hallaná, hogy egy jó asszony az elmenésre unszolja... A jegyzőné egyszer csak gondolt valamit — talán búcsúzni akart — és szép csendesén kisomfordált a szobából. Az özvegy magára maradt, de az egész nap eseményei, mint poros, forró kísértetek, ott táncoltak körötte. A félhomályból a kántor izzadó alakja lihegett elő, a tükörös szekrényért tülekedve és az uraság fehér, nyálkás ujjaiával a részvétét nyujtotta feléje, mint valami óriás jótéteményt... Csak a kedvesek nem jöttek, ahogy máskor szoktak.

— Eladtam őket! — jajdult fel az özvegy és eszébe jutott, hogy nincs

már meg a fehér ágy, amely elé a meleg cipőcskéket kikészíthetné és a ketyegő vén óra sem fogja többé elzengeni a hajnalt. — Hát akkor minek? Hát én minek... — didergett végig az özvegyen és még kisebb és gyengébb volt, mint rendesen, amidőn felállt és szétterjesztett kezekkel imbolygott végig az üres szobákon... Meglehet, hogy rég elmúlt vidám napok népesítették be az üres lakást. Dalos, friss, vidám ünnepek, munka, könny, öröm, család és minden, ami nélkül élni nem érdemes. A valóságban azonban csak egy kötélrészlet himbálódzott az egyik ablakrudon, valamelyik vevő feledhette ott — és a beáramló gyér, esti fényben csalogatólag intett az özvegynek. Az özvegy lépett egyet feléje, aztán habozott egy percig; de kintől erős széláram tódult be, mintha el akarta volna ragadni előle a kötelet. Az utolsó jóbarátot. Az özvegy erre ijedten utánakapott és görcsösen megragadta. Azután feltérdelt az ablak párkányára és megkínzott, törékeny alakja úgy tapadt oda a fekete gyászruhában, mint egy nyomorult kis denevér, melyet babonából szögeznek ki, kegyetlen parasztok...

— Elmegyek hozzátok! — sóhajtott fel megtörten és a kötélből megpróbált hurkot bogozni. De ekkor mintha valaki hátulról megérintette volna a kezét.

— Ez az út nem hozzánk vezet! — suttogta egy gyengéd fuvalat és valami lágy, édes árny hajolt fölé. — Lehet, hogy ez az árny az emlékek gyengédségéből összefonva, már régen a szobában rejtőzött, de az özvegyet csak most árasztotta el szerető melegsége. Szívén a fagyos kéreg felengedett. Elkezdett zokogni és közben a kötél, mintha szégyenkezne, kicsúszott a kezéből... Egész nap nem ejtett egy könnyet sem, de most valami mély, bűgő és belülről felszakadt enyhüléssel sírt, míg a gyengéd árnyék — mely látszólag egy törékeny leányka erejével sem bírt — leemelte az ablakról. Aztán kézenfogva elvezette a csábító jóbaráttól és szelid árnyéke kezével megmutatta neki az utat, mely hosszú volt és szürke, nehéz napokkal terhes, de melyen már az özvegyek végtelen sora ballagott, hogy egyszer majd elérjen az elköltözött kedvesek után, az égi honba...

T. Hallósy Márta.